

Олег ГУЧАК

*аспірант Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

**ЧАСОПИС «ДІЛО» В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ГАЛИЧИНИ
НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Важливою складовою суспільно-політичного життя громадськості Галичини під час національного пробудження та боротьби за державну незалежність України була преса. Ця обставина надає великого значення та наукової важливості вивченню ролі преси у національному самосвідомленні галичан та у розвитку національно-визвольного руху на зламі ХІХ–ХХ ст.

Традиційно історики досліджують пресу головним чином як джерело, а не як ключовий фактор суспільно-політичного життя, складову культурного розвитку та політичної боротьби. Такий підхід дозволяє глибше та повніше розуміти суть суспільних процесів. Для українців-галичан у національному самоутвердженні важливою ставала саме та обставина, що галицькі українці були частиною бездержавного народу, політично поневоленими. Таким чином, часописи, зокрема «Діло», виявлялися не лише дзеркалом суспільно-політичного життя, але й суттєвим фактором національного самосвідомлення та самоорганізації народу, ефективним засобом впливу на його різні соціальні верстви. Розгляд преси, зокрема «Діла», як чинника, а не тільки як відображення суспільно-політичного життя, визначає наукову актуальність статті.

Перші десятиліття ХІХ ст. стали для галицьких українців періодом поступового національного пробудження і важливим етапом усвідомлення власної національної ідентичності. Освічена частина русинів відкривала для себе своє справжнє національне коріння, досліджувала історичну та культурну спадщину, а також свою рідну мову. Усвідомлення української тожності призвело до боротьби за захист від колонізації та намагань просвічувати народні маси. З часом українська інтелігенція розуміла необхідність боротьби за політичну рівноправність для забезпечення вільного національного та соціального розвитку.

Одним з потужних чинників національного самовизначення українців у Галичині стала власна преса. Проте, до середини ХІХ ст. через соціальну нерівність, неписьменність і бідність більшості русинів, українські часописи в цьому регіоні не з'явилися.

Газета «Діло», яка виходила з 1880 р., на початку ХХ ст. стала найвпливовішою українською газетою в Галичині. Це видання здобуло поважну репутацію та тривалу традицію, було читане різними верствами української публіки, незалежно від їх переконань чи партійних симпатій. Структура публікацій газети на суспільно-політичні теми визначалася її близькістю як кадровою, так і ідеологічною, до національно-демократичної партії. Відповідальні редактори газети, зокрема В. Охримович, Є. Левицький, О. Борковський, Л. Цегельський, В. Панейко, більшість з яких були пов'язані з Українською національно-демократичною партією, грали важливу роль в розвитку газети.

«Діло» володіло своєрідністю, що відрізняла його від офіційних партійних видань. У період між ХІХ та початком ХХ ст. його специфіка визначалася програмою національно-демократичної партії, яка зверталася до всіх українців, незалежно від їх соціального статусу. Характер матеріалів газети сприяв її широкій популярності і визначив унікальне місце «Діла» серед інших українських видань у Галичині. Формально безпартійний характер щоденника також дозволяє віднести його до загальнополітичних часописів.

Публікації «Діла» охоплювали різноманітні теми та питання. Важливими були ті, які відображали різні аспекти українського національного питання, а також погляди авторів на проблему української державності. Газета регулярно виступала на захист ідеї створення єдиного автономного краю з українських земель Австрії, відзначала національні взаємини в Галичині та підтримувала боротьбу українців за права української мови в адміністративній та судовій системах краю. Газета також енергійно пропагувала ідею створення у Львові українського університету. Зокрема, вона підтримала сецесію львівських студентів-українців у 1902 р., коли вони, як протест проти ігнорування їх національних прав, залишали навчання у Львівському університеті та роз'їжджалися на навчання у Відень, Прагу, Краків та інші міста.

У Галичині того часу «Діло» вважало, що шкільна система мала політичні риси, оскільки під польським тиском її не можна було налаштувати на користь русинів. Газета вказувала, що майже третина громади, а саме 2300 осіб, не мала жодної школи. Також висловлювалася зі скрою стосовно того, що українці отримують освіту більше в польських навчальних закладах, ніж в українських, через відсутність руських гімназій.

Газета акцентувала увагу на необхідності відкриття нових українських гімназій і розглядала питання народного вчителства та його ролі в просвітництві. «Діло» вважало науковий талант найважливішою спадщиною культурних народів і розмірковувало про включення України в європейський культурний процес як із здобутками власної культури, так і реалізацією своїх ідеалів, особливо через вплив світової цивілізації.

Загальною метою всіх українських партій у Галичині було впровадження загального виборчого права в Австрії, скасування куріальної системи на виборах до галицького сейму, що ставило українців у нерівноправне становище порівняно з поляками. У 1906 р. вимоги щодо демократизації виборчого права викликали масові мітинги та демонстрації на всій Австро-Угорщині, включаючи резолюцію від українського населення Львова у квітні 1906 р. «Діло» систематично освітлювало хід кампанії за виборчу реформу та послідовно виступало за її впровадження.

«Діло» активно підтримувало впровадження загального виборчого права в Австрії та скасування куріальної системи на виборах до галицького сейму. Це стало загальною вимогою всіх українських партій в Галичині. Газета регулярно інформувала читачів про програму та діяльність українських послів у рейхраті та сеймі, а також агітувала за кандидатів національно-демократичної партії під час виборів.

Часопис настійно критикував ідеологію та практику москвофільського руху, а також панславістські ідеї. «Діло» підкреслювало, що москвофільський рух, фінансований Росією, підриває національну єдність українців Галичини і служить інтересам польської правлячої верхівки. Газета вказувала на те, що слов'янофільство в Росії фактично працює на користь царського уряду та російського імперіалізму. Вона гостро критикувала панславістські ідеї, якщо вони суперечать прагненням українців до національного самоствердження. Газета відмовлялася відправляти своїх представників на з'їзд слов'янських журналістів, пояснюючи це прагненням до повної рівноправності всіх народів і виражаючи підтримку автономним змаганням інших слов'янських народів.

«Діло» виявилось унікальним феноменом української журналістики свого часу, об'єднуючи українську інтелектуальну національну еліту та звичайний народ. Видатні особистості, такі як В. Барвінський, М. Косак, М. Желіховський, К. Левицький, В. Липинський, І. Франко, В. Охримович та інші засновники «Діла», підходили до цього часопису з високими морально-

політичними стандартами. Вони створили унікальну трибуну для вільного та незалежного друкованого слова, що стимулювало і пробуджувало націю до самостійного мислення та боротьби за свої права та незалежність.

Аспекти, розглянуті в роботі, розкривають багатші можливості для осмислення історичного досвіду діяльності української преси в конкретному регіоні. Дослідження тематичного спектра періодики дозволяє визначити її вплив на суспільно-політичне життя нації. Преса, як важливий джерело української історії, забезпечує дослідникові обширний і різноманітний фактичний матеріал для глибокого вивчення найважливіших процесів, що відбувалися в Галичині в період з 1848 по 1919 рік. Осмислення традицій української преси дозволяє формувати прогнози щодо подальшого розвитку преси та української журналістики взагалі.

Список використаних джерел

1. Шаповал Ю.Г. «Діло» (1880–1939 рр.): Поступ української суспільної думки. Львів, 1999. 384 с.

2. Хімяк О. Газета «Діло» та її вплив на формування політичної свідомості українців Галичини (кінець XIX – початок XX ст.). *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*: Зб. наук. пр. Львів, 2008. Вип. 21 С. 45–49.